

RAJAT, RAJA-ALUEET JA RAJANYLITYKSET. TUTKIMUSKOHDE JA TUTKIMUKSELLINEN NÄKÖKULMA¹

Laura Assmuth: *professori, Yhteiskuntatieteiden laitos, Itä-Suomen yliopisto*
laura.assmuth@uef.fi

Janus vol. 20 (3) 2012, 295–301

Tutuin näkökulma rajoihin on maantieteellinen ja geopolitiittinen, mutta rajat merkitsevät paljon muutakin. Rajat tuovat esiin uudenlaisia, yllättäviäkin yhteiskunnallisia realiteetteja, jotka haastavat vakiintuneita käsityksiä globalisaatiosta, kansalaisuudesta, identiteeteistä ja toimijuudesta. Valtiolliset rajat ja rajanylitykset tarjoavat kiehtovia tapauksia, joissa erityyppisten ja eri tasoilla vaikuttavien poliittisten auktoriteettien ääri rajoja ja päällekkäisyyksiä on mahdollista tutkia empiirisesti. Raja myös paljastaa ja tekee eksplisiittiseksi valtioiden toimintaa, sekä kirjaimellisesti että symbolisesti. Tässä esitelmässä tarkastelen rajoja, raja-alueita ja rajanylityksiä sekä tutkimuskohteina että monitieteisen yhteiskuntatutkimuksen näkökulmana.

ETNISYYS JA RAJAT

Kansallisen, etnisen, kielellisen tai uskonnollisen ryhmän tietoisuus omasta erityisyydestään syntyy aina vuorovaikutuksessa ja rajankäynnissä ”toiseen” ja vieraaseen. Norjalainen antropologi Fredrik Barth ja hänen kollegansa käyttivät rajan (*boundary*) käsitettä etnisen identiteetin yhteydessä klassisessa artikkelikokoelmassaan *Ethnic groups and boundaries: the social organization of culture difference* (1969). Barthin määrittelemä

konteksti rajalle on sosiologinen ja identiteetteihin liittyvä:²

Tutkimuksen ratkaisevaksi mielenkiinnon kohteeksi – muodostuu etninen raja, joka määrittelee ryhmän; ratkaisevaa ei sen sijaan ole se, mitä kulttuurista ainesta raja sulkee sisäänsä. Rajat, joihin meidän tulee kiinnittää huomionsamme ovat luonnollisesti sosiaalisia rajoja, mutta niillä saattaa olla alueelliset vastineet. (Barth 1969, 15.)

Barthilainen lähestymistapa etnisyyteen ja rajan tekemiseen on edelleen relevantti, koska sen mukaan identiteeteistä neuvottelemisen ja myös niiden manipuloiminen on mahdollista. Barth ymmärtää etnisen rajan nimenomaan kontrastoivana, vastakohtia tuottavana ja niitä korostavana. Barthin lähestymistapaa hyödyntäneen, eurooppalaisia valtiollisia rajoja tutkineen italialaisen Piero Verenin mukaan olennaista on huomata, että yksilö kuuluu tiettyyn etniseen ryhmään ei niinkään kulttuurisesta monimuotoisuudesta *huolimatta* vaan juuri monimuotoisuuden *takia*. (Vereni 1996, 79.)

Toisaalta Barthia on kritisoitu siitä, että hänen lähestymistapansa erottaa etnisyyden ja kansallisuuden toisistaan, ja näin ollen etnisyys näyttäytyy epäpoliittise-

na. Myöhempi tutkimus on päinvastoin korostanut etnisten identiteettien ja etnisten rajojen poliittisuutta. Esimerkiksi useita eurooppalaisia rajoja ja rajaseutuja tutkineet Thomas Wilson ja Hastings Donnan painottavat seuraavasti:

-- [k]un kohdennamme tutkimuskatseen rajoihin ei ole mahdollista unohtaa, että kansallinen identiteetti on politisoitunut identiteetti. Näkemyksemme mukaan monet kansalliset identiteetit syntyvät, kun etnisyyden politisoituu itsemääräämisoikeutta tavoiteltaessa. (Wilson & Donnan 1998, 13.)

Tällainen etnisyyden ja etnisen identiteetin ymmärtäminen ja käsitteellistäminen tarkoittaa, että etnisyyttä ei voida tarkastella kansallisuudesta ja kansallismielisyydestä irrallaan. John Colen ja Eric Wolfin jo klassikon aseman saavuttanut tutkimus Italian pohjoiselta rajaseudulta Etelä-Tirolista, *The hidden frontier: ecology and ethnicity in an Alpine valley* (1974) yhdistää erittäin kiinnostavalla tavalla kulttuurisen rajatilanteen tarkastelun etnisyyden ja kansallisuuden tutkimukseen. Cole ja Wolf osoittavat, kuinka kestäviä kulttuuriset rajat voivat olla. Ne pysyvät paljon sen jälkeen kun valtioiden ja imperiumien poliittiset rajat ovat moneen kertaan muuttuneet. He vertaavat yksityiskohtaisesti kahta hyvin samankaltaista alppiyhteisöä, joissa toisessa puhutaan retoromaania, toisessa saksaa. Etniset ja paikalliset identiteetit ja yhteenkuuluvuudet sekä konstruoidaan että toteutetaan suhteessa ja vastarinnassa toisen kylän identiteetteihin. Ja tuo vastakohtakylä on vain puolen tunnin kävelymatkan päässä!

Etelä-Tirolin tapauksessa myös etnisen identiteetin poliittinen luonne on sil-

min nähtävä. Sama tilanne on norjalaisen antropologin Tone Bringan 1990-luvun alussa tekemässä tutkimuksessa bosnialaisesta kylästä. Bringa (1995) tutki muuttuvia etnisiä identiteettejä muslimien (bosniakkien) ja kroaattien yhdessä asuttamassa kylässä Keski-Bosniassa. Hän osoittaa hätkähdyttävästi, kuinka vuosisatoja naapureina ja kyläläisinä eläneiden maaseudun bosnialaisten uskonnollisia ja etnisiä identiteettejä tietoisesti politisoitiin ulkopuolisten kiihkokansallismielisten vaikuttajien taholta, Bosnian sotaan johtanein traagisin seurauksin.

KULTTUURISESTI MONIMUOTOISET PERIFERIAMAT

Raja-alueet ovat useimmiten sekä maantieteellisesti että kulttuurisesti perifeerisiä. Mutta mitä oikeastaan tarkoitamme maantieteellisen reuna-alueen, periferian käsitteellä? Folkloristi Anna-Leena Siikala on kiinnostavalla tavalla pohtinut tutkimuskokemuksiaan ja henkilökohtaisia kohtaamisiaan ”marginaalisten” kulttuurien ja kansojen kanssa Polynesiassa, Siperiassa ja Venäjän Karjalassa. Siikala kirjoittaa:

”Maailman laidat” eivät ole kulttuurin loppuja. Niin kuin Mauke [Cookin saarten valtioon kuuluva saari Polynesiassa] on maailman napa asukkailleen, muuntavat myös muut ulkopuolelta katsoen perifeeriset alueet itsensä oman elämänsä keskuksiksi. (Siikala 1997, 67.)

Todellakin, marginaalit, reuna-alueet, periferiat ovat kaikki keskustusten kehittämistä ja käyttämiä käsitteitä. Ne ovat käsitteitä, jotka aina viittaavat ulkopuolisesta näkökulmasta käsin tutkittaviin paikkoihin ja kulttuureihin. Ulkopuo-

lisen näkökulman täydentämiseksi sekä paikallisten olosuhteiden ja globaalien prosessien yhteyksien ymmärtämiseksi tarvitsemme mikrotason tapaustutkimuksia tietyistä paikoista ja tiettyjen ihmisten elämästä näissä paikoissa. Tietyn yhteisön käytäntöjen ja arvojen tarkka ”lähiluku” kyseenalaistaa yksinkertaistavan modernisaatiomallin, jonka mukaan kulttuurit yhdenmukaistuvat jatkuvasti ja auttamattomasti. Modernisaatiomalli ei yksinkertaisesti pidä paikkaansa, kun tarkastellaan reaalisten ihmisten ja yhteisöjen reaalista elämää reaalissa paikoissa. Taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset muutokset tapahtuvat aina paikallisella tasolla, ja yhteiskuntatutkimuksen tehtävänä on selvittää, mitä muutokset tarkoittavat tutkittavien ihmisten arkielämässä.

Terminologia, jonka avulla vaikkapa eri hankkeiden yhteydessä tutkimani Viron, Latvian ja Venäjän väliset rajaseudut tai Itä-Lapin ja Pohjois-Karjalan syrjäiset kylät määritellään ulkopuolisten toimijoiden toimesta osoittaa, että periferisyys ei tarkoita vain kaukaista sijaintia, ääriololoilla tai kaukana keskuksista olemista, vaan käsite ”periferia” sisältää myös ajatuksen (alueen) köyhyydestä ja takapajuisuudesta. Näin on, koska periferia on olemassa vain suhteessa keskukseseen; sen ominaisuudet rakentuvat vastakohtina keskuksen ominaisuuksille, ja periferiaa määrittävät negatiiviset kriteerit. Tanskalainen antropologi Anne Knudsen kuvaa, kuinka keskuksien ja periferioiden konstruoitu modernistisessa ajattelussa menneisyydestä:

Modernin kuva menneisyydestä on konstruktio edistyksellisistä, kasvuhakuisista, historiaa tuottavista keskuksista joita ympäröi perinteinen, muuttumaton,

kulttuurin tuottama periferia, kuvattuna Euroopan ulkopuoliseksi tai pelkästään ”talonpoikaiseksi”. (Knudsen 1992, 84.)

On kuitenkin syytä huomauttaa, että nykyisessä perifeerisissä alueita koskevassa kielenkäytössä ja ajattelussa ei enää dominoi Knudsenin mainitsema kuva muuttumattomasta perinteisestä yhteiskunnasta vaan pikemminkin ajatus yhteiskunnasta, joka ei muutu tarpeeksi nopeasti ja perusteellisesti. Muutoksen toivottu vauhti ja suunta ovat tietenkin edelleen keskustusten määrittelemiä, kuten Euroopan Unionin omasta periferiastaan käyttämä nimitys, ”jälkeenjääneet alueet” (*areas lagging behind*) selvästi osoittaa. Sama ajattelumalli on vähintään implisiittisesti taustalla keskusteltaessa eurooppalaistumisesta ja Euroopan Unionin laajentumisesta: oletamme, että Eurooppaan päästään tai halutaan, ja Eurooppa eli keskus määrittää ne ehdot, joilla tämä tapahtuu.

Etniset (ja muut) identiteetit eivät ole kiinteitä ja muuttumattomia vaan joustavia ja neuvoteltavissa olevia. Etnisen identiteetin valinta ei tapahdu kollektiivisesti tarkasti määriteltyjen ryhmien toimesta joskus ikimuistoisina aikoina, kuten usein esitetään. Pikemminkin, yksilöt tekevät tietoisia valintoja etnisen identiteettinsä suhteen, ja he saattavat jopa päättää vaihtaa sitä elämänkaarensa kuluessa. Lisäksi, etninen identiteetti on muodostettu (konstruoitu) ja se esiintyy rinta rinnan muiden, päällekkäisten identiteettikategorioiden kanssa. Esimerkiksi Baltian maiden venäjää puhuvan väestön kohdalla etninen, kielellinen, valtiollinen ja paikallinen identiteetti voivat kaikki olla hyvin erilaisia. Olen osoittanut, että venäläisyys Virossa tai Latviassa on paljon moniulotteisempaa kuin vallitsevat ste-

reotyypiset representaatiot alueen valtamedioissa antavat ymmärtää; on syntynyt uudenlaisia, paikallisesti ja historiallisesti kiinnittyneitä baltialaisen venäläisyyden *variaatioita*. (Assmuth 2012.)

Kaikkialla maailmassa on parhaillaan käynnissä vastaanlaisia paikallisten kulttuurien uudelleenluomisen ja vahvistamisen prosesseja. 2000-luvun paradoksi onkin, että talouselämän ja yhteiskuntien koko ajan lisääntyvä yhdenmukaistuminen (globalisaatio) tapahtuu rinnakkain kulttuurien lisääntyvän erilaistumisen kanssa. Todellakin, myös erilaisten periferioiden ja rajaseutujen ihmiset elävät täysin modernia elämää integroituneina globaaleihin rakenteisiin ja verkostoihin, mutta silti he *ovat päättäneet säilyttää* kulttuurisen erityisyytensä. Ihmiset ovat yhä useammin tehneet tietoisien valinnan olla ennen kaikkea venäläinen, virolainen, setukainen – tai pohjoiskarjalainen (vrt. Kaiser & Nikiforova 2006). Olennaista on ymmärtää, että tällainen tietoinen paikallinen identiteetti ei ole luonteeltaan millään lailla poissulkeva. Viron Setumaan pienessä kylässä elävä ihminen voi hyvin tuntea olevansa (ensisijaisesti) kotikylänsä asukas, mutta hän voi lisäksi tuntea itsensä setukaiseksi, virolaiseksi, eurooppalaiseksi kontekstista, elämänvaiheesta ja -tilanteesta riippuen. Globaalissa maailmassa ihmisillä on moninkertaisia identiteettejä, ja yhä useammin he myös pohtivat ja valitsevat tietoisesti, mihin ryhmään milloinkin haluavat kuulua ja identifioitua.

VALTIO RAJOILLA

Taloudellinen ja kulttuurinen integraatio ei siis tarkoita paikallisten identiteettien loppumista. Päinvastoin, paikalliset,

etniset, kielelliset ja uskonnolliset identiteetit voimistuvat usein juuri kontakteissa toisten kulttuurien, kansojen ja todellisuuksien kanssa. Ajatus siitä, että identiteeteistä jatkuvasti neuvotellaan eivätkä ne ole itsestään selviä, tulee erityisen selvästi esiin valtiollisten rajojen lähellä, koska rajaseuduilla ihmiset kohtaavat erilaisia mahdollisuuksia ja kulttuureita päivittäisessä elämässään.

Tutkimusnäkökulma rajoihin, raja-alueisiin ja rajanylityksiin tarkastelee myös valtion toiminnan ja auktoriteetin päällekkäisyyksiä ja rajoituksia paikallisella tasolla. Tästä lähtökohdasta johtuen huomio kiinnittyy väistämättä myös tutkittavien ihmisten aktiiviseen toimintaan; heidän toimijuuteensa. Päivittäisissä toimissaan rajaseudun asukkaat usein uhmaavat, vastustavat tai kiertävät valtiotoimijoiden sääntöjä ja määräyksiä, kuten laittomissa rajanylityksissä tai epävirallisessa rajakaupassa ja salakuljetuksessa on laita. Mutta myös toimiessaan kaikkien määräysten mukaisesti paikalliset asukkaat antavat rajalle sellaisia merkityksiä, jotka eroavat merkittävästi ulkopuolisten toimijoiden merkityksistä. Esimerkiksi, paikallisille ihmisille rajat näyttävät läpäisevämpinä kuin mitä valtiolliset toimijat odottaisivat. Jopa erittäin vahvasti vartioidut rajat ovat ylitettävissä joillain tavoin, ja joidenkin aktiviteettien tasolla. Kulttuuriset ja etniset rajat ovat myös huomattavasti liikkuvampia ja joustavampia kuin poliittiset rajat. (Wilson & Donnan 1998.)

Entisen Itä-Saksan äärimmäisen tiukasti vartioitua Länsi-Saksan vastaista rajaseutua tutkineen Daphne Berdahlin mukaan ”[r]aja-alueet ovat intensiivisen panostuksen ja vastakkainasettelun paikkoja. Ne antavat sekä asukkaiden että

tutkijoiden nähdä erityisen selvästi kuinka sosiaaliset ja poliittiset voimat toimivat.” (Berdahl 1999, 8–9.) Berdahl kuvaa, miten moninaisilla ja mielikuvituksellisilla tavoilla Saksojen välisen rajavyöhykkeen asukkaat pitivät yllä ankarasti kiellettyjä ja rangaistavia yhteyksiä toisiinsa. Kirjoitessaan Kreikasta, Makedoniasta ja koko Balkanista sekä Vereni (1996) että Karakasidou (1997) painottavat Balkanin valtioiden tietoisia toimia luoda etnisesti ja kulttuurisesti homogeenisia, valtioiden rajojen kanssa yhteen osuvia väestöjä. Molemmat tutkijat korostavat voimakkaasti, kuinka Balkanin valtiot ovat tehneet kasvatuksellista ja ideologista työtä tämän tavoitteen saavuttamiseksi.

Baltian uusilla valtiollisilla rajoilla olen johtamissani tutkimushankkeissa tarkastellut nimenomaan uusien poliittisten rajojen sosiaalisia ja kulttuurisia seurauksia. Tutkimustemme kohteena olevat rajat ovat vuodesta 2004 alkaen olleet Euroopan Unionin itäinen ulkoraja ja Venäjän uusi maaraja NATO-maiden kanssa. On käynyt selväksi, että kyseessä olevat valtiot tai EU:n ja NATO:n kaltaiset monikansalliset tahot eivät uudessa tilanteessa ole suosineet tai edes hyväksyneet paikallisten asukkaiden perinteisesti joustavia rajaseutuidentiteettejä ja -käytänteitä. Varsinkin Venäjän viranomaisten taholta uuteen tilanteeseen Baltiassa on suhtauduttu kohtalaisen epäluuloisesti, esimerkiksi Pihkovan alueen sotilaallista vahvuutta ja valmiutta on korotettu. Raja-alueeseen kohdistuvat sotilas- ja turvallisuuspoliittiset tulkinnat ja merkitykset ovat tässäkin tapauksessa voimakkaasti ristiriidassa paikallisten merkitystenantojen kanssa.

Rajaseutujen tapauksessa kaksi tai useampi valtiota vaikuttaa paikallisten ih-

misten elämään hyvin monella konkreettisella tavalla. Tämän lisäksi ihmiset joutuvat sopeutumaan useamman valtion poliittisten menettelytapojen ja varsinaisten rajojenkin usein toistuviin muutoksiin. Wilsonin ja Donnanin (1998, 8) mukaan ”rajaseuduilla elävien ihmisten täytyy selvittää paitsi oman valtionsa instituutioista, myös rajan toisella puolella olevan valtion tai valtioiden instituutioista. Näiden instituutioiden suvereeni ja tasaveroinen valta varjostaa kaikkia rajan ylittäviä yhteyksiä.” Venäjän ja Viron välisellä Petsserimaan historiallisella alueella elävien setujen (setukaisten) tilanne on tästä hyvä esimerkki. Setut ovat joutuneet sopeutumaan erilaisten valtiovaltojen jatkuvasti muuttuviin politiikkoihin ja muuttuviin valtiollisiin rajoihin. Pelkästään 1900-luvulla kyseinen alue on kuulunut keisarilliseen Venäjään, ensimmäiseen Viron tasavaltaan ja Neuvostoliittoon, ja vuodesta 1991 alkaen se on jaettu Viron ja Venäjän kesken. (Assmuth 2005.)

Rajayhteisöjen ja -seutujen jokapäiväisen elämän tutkimus tarkoittaa samalla valtion arkipäiväisen toiminnan tutkimista. Valtiollisten toimijoiden täytyy rajaseuduilla olla erityisen aktiivisia harjoittamansa politiikan soveltamisessa käytäntöön; tästä johtuen on mahdollista havainnoida avoimesti valtiollisten rakenteiden tunkeutumista paikallisten ihmisten elämään. Paikalliset ihmiset saattavat joskus kokea valtion tunkeutumisen positiivisena, kuten on laita pienessä Mehikoorman kylässä Peipsi-järven Viron-puoleisella rannalla, vain kilometrin päässä Venäjän rajasta. Siellä uusi Viron valtion rajavartioasema antoi uusia mahdollisuuksia vakituiseen valtion työpaikkaan ja loi uusia markkinoita paikallisille tuotteille ja palveluille. Vastakkainen esi-

merkki on peräisin läheiseltä Piirissaaren (suom. Rajasaari) saarelta, jossa kahden rajavaltion intensiivinen läsnäolo tarkoittaa paikallisen väestön kannalta kalastuksen jatkuvaa kontrollointia ja tiukkaa rajoittamista. (Assmuth 2003, 61.) Vastavanlaisia esimerkkejä valtiollisen läsnäolon hyödyntämisestä ja toisaalta siihen (ehkä vastahakoisesti) sopeutumisesta löytyy lähempääkin, Suomen ja Venäjän väliseltä rajaseudulta, rajan molemmin puolin.

YLIRAJAISET SUHTEET JA ILMIÖT

Missä tahansa valtiossa kansalaisuus, valtiollinen nationalismi ja monenlaiset muut merkittävät sosiaaliset siteet vetävät rajaseutujen asukkaita *poispäin* rajalta, sisäänpäin, kohti valtion sisällä olevia vallan ja kulttuurin keskuksia. Näin on erityisesti silloin, kun kansallisvaltiota aktiivisesti ja tehokkaasti rakennetaan, kuten on ollut laita kaikkialla Itä-Euroopassa 1990-luvulta alkaen. Olen kuvannut tätä prosessia Viron ja Latvian rajaseutujen tapauksessa yhtäältä selän kääntämisenä idälle ja Venäjälle ja toisaalta katseen kääntämisenä kohti kansallisvaltion pääkaupunkia, Eurooppaa ja Länttä (Assmuth 2005). Yhtäaikaisesti tämän prosessin kanssa vetävät rajaseutujen ihmisiä *yli* rajan erilaiset historiallisen, etnisen, kielellisen, uskonnollisen tai kansallisen ykseyden siteet. (Vrt. Wilson & Donnan 1998, 13.)

Rajoja ylittävät kuitenkin muutkin kuin rajaseutujen asukkaat. Valtiollisten rajojen ylittämisestä, ylirajaisesta liikkuvuudesta, on tullut globalisoituneen maailman eräs keskeinen määrittäjä ja postmodernin ihanne – ja samalla monille ihmisille arkipäiväistä, lähes rutiininomaista toi-

mintaa. Rajoja ylittävät paitsi ihmiset myös eläimet, tavarat, substanssit, raha, elimet, vain joitain keskeisimpiä mainitakseni. Valtiollisia rajoja myös ylitetään mitä moninaisimmista syistä. (Vrt. Green 2009.)

Eräs keskeinen, nykymaailmassa massiiviset mittasuhteet saavuttanut ylirajainen ilmiö on muuttoliike. Tutkimushankkeessani *Rajojen yli liikkuvat perheet: lasten näkökulmia työperäiseen maahanmuuttoon Euroopassa* tutkimusaiheena on lasten kokemus ja ymmärrys vanhempiensa ja perheidensä ylirajaisesta työperäisestä muuttoliikkeestä, painopisteenä Euroopan Unionin itäiset reuna-alueet. Valtiollisia rajoja ylittävää maasta- ja maahanmuuttoa on toistaiseksi yllättävän harvoin tutkittu lasten näkökulmasta, vaikka yleisesti tiedetään, että kaikkialla muuttoliike vaikuttaa suuresti lapsiin riippumatta siitä, muuttavatko he itse rajojen yli vai pysyvätkö kotimaassaan vanhempiensa muuttaessa tai käydessä töissä toisessa maassa. Hankkeessa kohdennamme tutkimuskatseen Suomen ja Venäjän rajan yli tapahtuvaan muuttoliikkeeseen ja sen vaikutuksiin lasten elämään lähtö- ja tulomaassa – suomalaisten ja venäläisten tutkijoiden yhteistyönä.

Olen siis argumentoinut, että kohdenus rajaan avaa välttämättömiä uusia näkökulmia ylirajaisen, transnationaalisen liikkuvuuden laaja-alaiseen ymmärtämiseen. Esimerkiksi liikkuvuuden eriarvoisuus tulee parhaiten näkyväksi juuri rajoilla – joillekin kaikki rajat ovat avoimia ja helppoja, toisille lähes ylityspääsemättömällä tavalla suljettuja. Jotkut ylittävät rajoja vapaasta tahdostaan, toiset ahdistettuina tai pakotettuina. Myös tutkimuksellisesti ”raja opettaa”: raja tekee näkyväksi tutkimuksellisten lähtöoletus-

ten ja käytäntöjen harhaisuuksia ja riittämättömyyksiä. Näkökulmana rajojen tutkimus haastaa yhteiskuntatutkimusta irtautumaan implisiittisestä metodologisesta nationalismista, jossa ylijärjaitia ilmiöitä tarkastellaan vain tai pääasiallisesti kansallisesta kehikosta käsin.

VIITTEET

¹ Puheenvuoro perustuu Itä-Suomen yliopistossa 15.5.2012 pidettyyn professuuriesitelmään

² Lainausten käännökset kirjoittajan.

KIRJALLISUUS

Assmuth, Laura (2003) Nation Building and Everyday Life in the Borderlands between Estonia, Latvia and Russia. *Focaal: European Journal of Anthropology* 41, 59–69.

Assmuth, Laura (2005) To which State to Belong? Ethnicity and Citizenship at Russia's New EU-borders. Teoksessa Thomas M. Wilson & Hastings Donnan (toim.) *Culture and Power at the Edges of the State. National Support and Subversion in European Border Regions*. Münster: Lit Verlag, 255–288.

Assmuth, Laura (2012) Rural Belongings: Baltic Russian Identities in Estonian and Latvian Borderlands. Teoksessa Aili Aarelaid-Tart & Li Bennich-Björkman (toim.) *Baltic Biographies at Historical Crossroads*. London: Routledge, 107–124.

Barth, Fredrik (1969) Introduction. Teoksessa Fredrik Barth (toim.) *Ethnic Groups and Boundaries: The Social Organization of Culture Difference*. London: George Allen & Unwin, 9–38.

Berdahl, Daphne (1999) *Where the World Ended: Reunification and Identity in the German Borderland*. Berkeley: University of California Press.

Bringa, Tone (1995) Being Muslim the

Bosnian Way: Identity and Community in a Central Bosnian village. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Cole, John W. & Wolf, Eric R. (1974) *The Hidden Frontier: Ecology and Ethnicity in an Alpine Valley*. New York: Academic Press.

Green, Sarah (2009) Lines, Traces and Tidemarks: reflections on forms of borderliness. Open access on-line working paper. http://www.eastbordnet.org/working_papers/open/documents/Green_Lines_Traces_and_Tidemarks_090414.pdf. Luettu 18.6.2012.

Kaiser, Robert & Nikiforova, Elena (2006) Borderland Spaces of Identification and Dis/location: Multiscalar Narratives and Enactments of Seto Identity and Place in the Estonian-Russian Borderlands. *Ethnic and Racial Studies* 24 (5), 928–958.

Karakasidou, Anastasia (1997) *Fields of Wheat, Hills of Blood. Passages to Nationhood in Greek Macedonia 1870-1990*. Chicago & London: The University of Chicago Press.

Knudsen, Anne (1992) *Dual Histories. A Mediterranean Problem*. Teoksessa Kirsten Hastrup (toim.) *Other Histories*. London & New York: Routledge, 82–101.

Siikala, Anna-Leena (1997) Toisiinsa virtaavat maailmat. Teoksessa Anna-Maria Viljanen & Minna Lahti (toim.) *Kaukaa haettua. Kirjoituksia antropologisesta kenttätyöstä*. Helsinki: Suomen Antropologinen Seura, 46–68.

Vereni, Piero (1996) Boundaries, Frontiers, Persons, Individuals: Questioning "Identity" at National Borders. *Europaea II* (1), 77–89.

Wilson, Thomas M. & Donnan, Hastings (1998) Nation, State and Identity at International Borders. Teoksessa Thomas M. Wilson & Hastings Donnan (toim.) *Border Identities. Nation and State at International Frontiers*. Cambridge: Cambridge University Press, 1–30.